

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Modern Kentin Çağrısı: “Terziler Geldiler” Şiirine Hermeneutik Bir Yaklaşım

Call of the Modern City: A Hermeneutic Approach to the Poetry “Terziler Geldiler”

Ercan Akçora*

Abstract: Poetry, which has a noble position among literary branches, is a genre that is popular both in Turkish and world literature. The poem written on almost every subject differs considerably in its unique way of processing various emotions and mental states such as joy, sadness, loneliness, depression, internal reckoning. Looking at the post-modern literary productivity of Turkish literature, which has a long history of poetry, it is seen that poetry maintains its valid position, has experienced changes due to time and ground, but also adapted itself to periodic conditions. Second New, which is an important crossroads in Turkish literature, emerges as a poetry movement in which this change and transformation is experienced clearly. Turgut Uyar is one of the most original and contra dictory poets of the Second New Poetry. He expresses the metaphor gained by the phenomenon of urbanization on the plane of poetry by the phenomenon of destruction, loneliness and depression created by human nature. Political, social, economic and cultural factor splay an important role in shaping the order of values of the modern age. When we think about the environment in which the Second New Poem was born, it is seen that the sefactors have positive and negative aspects. The meaningless, pessimistic attitude of man towards himself and the world in which he lives is seen in almos tall of the Second New poets. While entering into the psychology of meanin glessness and escape with a new state of mind alien to itself, while being a face of the negativity mentioned, on the other hand, this situation expanded the possibilities of the universe of poetry and the world of meaning and carried it to a new medium. The desperation and escape of the individual who could not integrate the spirit of the place with the inner problems is one of the important the mes of Uyar's “Terziler Geldiler” poem. Turgut Uyar is one of the rare poets who created a new canon in the world of poetry while searching for the meaning and style of the pangs of modernization.

Structured Abstract: Poetry, which has a great function in processing human and natural values, is a literary genre that must be explained and interpreted. It is necessary to make use of the data of poetry and philosophy while explaining the idea defended in poetry. Both poetry and philosophy represent the most extreme example of the human capacity for abstract thinking. As an area where the artistic partnership between emotion and thought is expressed, poetry primarily utilizes philosophy while contributing to the meaning universe of words. One of the common methods used to explain and interpret the message of poetry in recent years is undoubtedly the science of hermeneutics, one of the concepts of modern philosophy. Even though the text carries an integrity within itself, there is a symmetrical and asymmetrical relationship between the parts of the whole. It is among the primary tasks of the science of poetry to reveal the unity that this relationship has at the level of sentence.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Graduate Student Muş Alparslan University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
ORCID 0000-0001-6383-2996
ercanedebiyat@gmail.com

Cite as/ Atıf: Akçora, E. (2020). Modern kentin çağrısı “Terziler Geldiler” şiirine hermeneutik bir yaklaşım. *Turkish Studies - Language*, 15(3), 1019-1031. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.42123>

Received/Geliş: 13 March/Mart 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2020

Published/Yayın: 30 September/Eylül 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

Undoubtedly, Turkish literature has a long history. Poetry also constitutes a very special and aesthetic field within the canon of Turkish literature. When we look at Turkish poetry after modernization, it is seen that the idea of a search and renewal has become a dominant thought in many poets. The İkinci Yeni poem is an important crossroads where the changes caused by modernization in our social and cultural world are bare felt. When we look at what she did in poetry and her influence on the poetry movements or communities after her, it is understood that they created a visible movement in Turkish poetry. As a poetry movement for more than half a century, important studies have been done both in terms of quality and quantity, both inside and outside the academy since its first emergence. Of course, these studies serve as a very important guide in order to better understand Turkish poetry and especially the İkinci Yeni poetry. When we look at the focus of the studies, it is seen that besides the studies aiming to recognize and understand the İkinci Yeni movement as a whole, there are also thematic studies around certain poems of the poets one by one. Although holistic studies that reveal the general lines of the subject are important, it is clear that thematic studies have a more auspicious function in terms of understanding the poet and her poetry.

In the poem The “Terziler Geldiler”, the things that the poet wanted to say next to her or did not directly state were explained and interpreted under the guidance of hermeneutics. While commenting, determinations were made based on the aesthetic rules of poetry. An important point to be emphasized is that every artistic and literary movement should be considered within the context of the conditions in which it was born. It is necessary to read the İkinci Yeni Stream from this point of view.

Poetry, which has a great function in processing human and natural values, is a literary genre that must be explained and interpreted. It is necessary to make use of the data of poetry and philosophy while explaining the idea defended in poetry. Both poetry and philosophy represent the most extreme example of the human capacity for abstract thinking. As an area where the artistic partnership between emotion and thought is expressed, poetry primarily utilizes philosophy while contributing to the meaning universe of words. One of the common methods used to explain and interpret the message of poetry in recent years is undoubtedly the science of hermeneutics, one of the concepts of modern philosophy. Even though the text carries an integrity within itself, there is a symmetrical and asymmetrical relationship between the parts of the whole. It is among the primary tasks of the science of poetry to reveal the unity that this relationship has at the level of sentence.

Undoubtedly, Turkish literature has a long history. Poetry also constitutes a very special and aesthetic field within the canon of Turkish literature. When we look at Turkish poetry after modernization, it is seen that the idea of a search and renewal has become a dominant thought in many poets. The İkinci Yeni poem is an important crossroads where the changes caused by modernization in our social and cultural world are bare felt. When we look at what she did in poetry and her influence on the poetry movements or communities after her, it is understood that they created a visible movement in Turkish poetry. As a poetry movement for more than half a century, important studies have been done both in terms of quality and quantity, both inside and outside the academy since its first emergence. Of course, these studies serve as a very important guide in order to better understand Turkish poetry and especially the İkinci Yeni poetry. When we look at the focus of the studies, it is seen that besides the studies aiming to recognize and understand the İkinci Yeni movement as a whole, there are also thematic studies around certain poems of the poets one by one. Although holistic studies that reveal the general lines of the subject are important, it is clear that thematic studies have a more auspicious function in terms of understanding the poet and her poetry.

In the poem The “Terziler Geldiler”, the things that the poet wanted to say next to her or did not directly state were explained and interpreted under the guidance of hermeneutics. While commenting, determinations were made based on the aesthetic rules of poetry. An important point to be emphasized is that every artistic and literary movement should be considered within the context of the conditions in which it was born. It is necessary to read the İkinci Yeni Stream from this point of view.

Keywords: Poetry, İkinci Yeni, Turgut Uyar, City, Terziler Geldiler.

Öz: Edebî şubeler içinde soylu bir konumda bulunan şiir, hem Türk edebiyatında hem de dünya edebiyatında gözde olan bir türdür. Hemen her konuda yazılan şiir, sevinç, hüznü, yalnızlığı, bunalımı, iç hesaplaşma gibi çeşitli duyguları ve ruhsal durumları kendine özgü bir şekilde işlemesiyle de epeyce farklılık arz etmektedir. Köklü bir şiir geçmişine sahip olan Türk edebiyatının modern dönem sonrası edebî verimine bakıldığında, şiirin muteber konumunu sürdürdüğü, zaman ve zeminden kaynaklı değişimler yaşadığı, fakat dönemsellik

koşullara da kendini uyarladığı görülmüştür. Türk edebiyatında önemli bir kavşak noktası olan İkinci Yeni, bu değişim ve dönüşümün belirgin bir şekilde yaşandığı bir şiir hareketi olarak ortaya çıkar. Turgut Uyar, İkinci Yeni Şiirinin en özgün ve aykırı şairlerinden biridir. Şehirleşme olgusunun insan tabiatında yarattığı tahribat, yalnızlaşma ve bunalım olgusunun şiir düzleminde kazandığı metaforu zengin imgelem dünyasıyla dile getirir. Modern çağın değerler düzeninin şekillenmesinde siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel etmenlerin önemli bir rolü vardır. İkinci Yeni Şiirinin içinde doğduğu ortamı düşündüğümüzde söz konusu etmenlerin olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğu görülür. İnsanın kendine ve yaşadığı dünyaya karşı anlamsız, karamsar tavrı İkinci Yeni şairlerinin hemen hepsinde görülen bir durumdur. İnsanın kendi özüne yabancı yeni bir ruh hali ile anlamsızlık ve kaçış psikolojisine girmesi, sözü edilen olumsuzluğun bir yüzü iken, öte yandan şiir açısından bakıldığında bu durum şiir evreninin ve anlam dünyasının olanaklarını genişletmiş, onu yeni bir mecraya taşımıştır. Yaşadığı mekânın ruhunu içsel sıkıntıları ile bütünleştirememiş bireyin çaresizliği ve kaçışı Uyar’ın “Terziler Geldiler” şiirinin önemli izleklerinden biridir. Turgut Uyar, modernleşme olgusunun sancılarını yeni bir anlam ve tarz arayışı içinde verirken şiir dünyasında yeni bir kanon yaratabilmiş ender şairlerdendir.

Anahtar Kelimeler: Şiir, İkinci Yeni, Turgut Uyar, Kent, Terziler Geldiler.

Giriş

Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan şiir, güzel söz söyleme etkinliği olarak ortaya çıkmıştır. Bugün ise sözü güzel söyleme belki de şiirin en özlü tanımıdır. İnsanın iç dünyasının kurgulanmış bir hayal sistemiyle dile getirildiği bir tür olan şiir, kendine özgü imaj sistemiyle başat bir yer almaktadır. Aristo *Poetikasında*, şiirin, ozanların kendi karakterlerine göre türlere ayrıldığını ifade etse de (Aristoteles, 2019: 9) aslında şiir, insanoğlunun tüm varoluşsal alanının dışavurumudur. Herhangi bir sanat metni insanda estetik bir duyuş, düşünüş, izlenim bırakmak için yazılır. Hele ki söz konusu şiir olunca estetik anlayış daha ince bir kalıba bürünür.

Batılılaşma serüvenimiz nasıl ki bir medeniyet buhranının sancılı dönüşümlerini yaşamışsa, modern Türk şiirinin doğuşu ve gelişimi de bireyin yalnızlığı ve bunalımı ekseninde yeni bir buhranı içinde taşır. İkinci Dünya Savaşı’nın sebep olduğu sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel şartların bireyin karamsar psikolojisinin inşa sürecindeki rolü çok önemlidir. 1950’li yıllardan itibaren köyden kente yoğun göçün yaşanması, doğal gelişim sürecine aykırı bir şekilde gerçekleşen kentleşme olgusu, bireyi yaşadığı zamanın şartlarına uymak veya direnmek gibi bir ikilem içinde bırakmıştır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, makineleşme, şehirde yaşamın getirdiği kolaylıklar, insanoğluna günlük yaşamında büyük fırsatlar sunsa da, hızla kalabalıklaşan metropoller insanı mutsuz eden bir değerler düzeni yaratmıştır. Bu sebeple şair, dünyaya ve yaşadığı topluma kendince bir tepki göstermeye çalışır (Özel, 2017: 157). Huzursuz şehrin yaşam düzenine varoluşsal bir şekilde karşı çıkarak nefes almaya çalışan İkinci Yeni şairleri, egzistansiyalizm (varoluşçuluk), sürrealizm ve dadaizm gibi felsefi ve edebî akımların kendilerine sağladığı ontolojik alanla toplumsal yaşamın çıkmazlarına karşı cephe almışlardır (Sarıkaya, 2014: 21 ve Doğan, 2018: 269). Şehirde yaşayan modern insanın, kendisi için var olan dünyaya yabancılaşması, kurtuluşu anlamsızlık ve hiçlikte bulması bu şairlerin önemli özelliklerinden biridir. İnsanoğlu yaradılışı gereği bir çözümsüzlük ve çıkmazla karşılaştığında kendince çareler üretir. Ortaya çıktığı dönemin siyasal ve kültürel şartlarından epeyce beslenen İkinci Yeni şairleri, içinde buldukları koşulların ve kentleşme olgusunun getirdiği yeni yaşam tarzının yıkıcı etkilerini, şiirsel bir bunalım içinde toplumdan ve onun değerlerinden uzaklaşıp yalnızlık metaforu içine sığınmayla azaltmak istemişlerdir. Toplumdan kaçarak uzaklaşma hali İkinci Yeni Şiirinde önemli bir izlek olsa da bu durum, Turgut Uyar’ın şiirinde daha belirgindir (Özbahçe, 2008: 164).

Sözcüklerin anlam evrenini açıklarken sadece temel anlamından yola çıkarak çözümlenelerde bulunma merakı kavramaya yetmeyebilir. Kelimelerin ve onların oluşturduğu cümlenin anlam dizgesinin uç noktalarında estetik bir arayışın izini sürmek, şiiri olması gereken konuma yerleştirir. Şiir sanatını soylu ve seçkin kılan özelliklerden biri de, söylenenin veya temel anlamın yanında doğrudan söylenmeyen veya belirtilmeyen anlamın yaratıcı ve felsefi bir okuma

eylemiyle yeni bir anlamlandırmaya imkân yaratmasıdır. Şiiri Hermeneutik açıdan yorumlayıp anlama (Dilthey, 2017: 95) son dönemde başvurulan önemli bir yöntemdir. Bir sanat veya edebiyat eserini anlayıp yorumlama anlamına gelen Hermeneutik yöntemde metnin adeta şifrelerini çözüp içindeki manayı ortaya çıkarmak amaçlanır (Kale, 1995: 287). Zira metin, kendi içinde bir bütünlük arz etmekte olup onu meydana getiren parçalar çeşitli yönlerden anlamsal bir ilişki içinde olduğundan (Aktaş, 2014: 35) açıklanıp yorumlanmaya ihtiyaç duyar. Okur da okuma yetisine bağlı olarak metnin anlamını çoğaltması veya azaltmasına göre kendince bir katkı sağlar (Durmuş, 2011: 748). Zengin imgelem dünyasıyla yüklü soyut ve kapalı İkinci Yeni Şiiri söz konusu olduğunda şiiri farklı açılardan inceleyip ele almak ayrı bir önem arz etmektedir. Turgut Uyar'ın şiirinin anlam tabakasına girebilmek için Hermeneutik biliminin kavram dünyasından faydalanmak bize kolaylık sağlayacaktır.

Kendine Yabancılaşan İnsanın Yoğun İmge Dünyası

Varlık, nesne veya olguların zihindeki tasarımı demek olan imge (Cengiz, 2009: 5) şiirde önemli bir öğedir. İmge yerine bazen imaj, hayal gibi terimleri de kullanırız. Şair, mısralarını daha etkileyici ve estetik bir forma sokmak için dilin imkânlarını sonuna kadar kullanır. İmge, adeta şiirin içindeki ikinci bir dil ve anlam arayışıdır (Durmuş, 2011: 746). 1950'li yılların sonundan 1980'li yıllara kadar devam eden İkinci Yeni Şiiri, her şeyden evvel bir imge şiiridir. İmge, İkinci Yeni şairlerinde anlamdan önce geldiği için bazen anlamın önüne veya yerine geçer (Bezirci, 1987: 26-27). Öyle ki imgenin, İkinci Yeni'ye bir tür meşruiyet zemini sağladığı bile savunulur (Armağan, 2019: 27). Modern şiirimiz üzerine düşünen şairlerden biri olan İsmet Özel, imge kullanımının değişik görüntüler elde etme, alışılmışın dışına çıkma isteğinin bir belirtisi olduğunu, şiir için hazırlanmış bir duygululuğun uzantısı olan imgelerin birtakım süslü kelimeler yığını olduğunu ifade eder (Özel, 2017: 118-119).

1962'de çıkan *Tütünler Islak* kitabında yer alan "Terziler Geldiler" şiiri, kentleşme olgusunun modern bireyin dünyasında meydana getirdiği huzursuzluğu ve yabancılaşmayı zengin imgelem ve felsefi bir arka plan içinde işleyen şiirlerden biridir. Turgut Uyar, şiirine "terzi" imgesiyle (Hancıoğlu, 2014: 141) başlayarak belki de onun "yeni bir şey yapma" yeteneğine vurgu yapar ki insanlık tarihinde "ilk terzi" olarak Hz. İdris kabul edilir. Terzilerin biçme, dikme, giydirme özelliğini, modern kent hayatını insanoğlu için yaşanabilir bir duruma getirme olarak da alabiliriz (Caner, 2006: 277). "Terzi" imgesini kesmek, biçmek, kumaş gibi sözcüklerle düşündüğümüzde bunların ölüm gerçeğini çağrıştırdıklarını da görebiliriz. Zira bu sözcükler bize kefen kelimesini çağrıştırır. Böylece şiirin farklı okumalara imkân sağlayan yapısını da görebiliriz:

"Terziler geldiler. Kırılmış büyük şeylere benzeyen şeylerle
daha çok koyu renklere ve daha çok ilişkilere
Bir kenti korkutan ve utandıran şeylerle.
Kumaşlar bulundu ve uyuyan kediler okşandı. Sonra
sonsuz çalgısı sevinçsizliğin." (Uyar, 2007: 223)

Şair dış dünyadan aldığı uyarıcıları yeni bir benzetme veya imaj halinde şiirinde kullanır. İmgenin bir özelliği de ilk anlamın içinde farklı anlam tabakalarının olduğu gerçeğidir. Şiir dilinin doğası içinde bu durum şairin anlatı evrenini daha da genişletir. Şiirin manâ dünyası içinde tamamlanmamış anlamlara ve çağrışımlara da tekabül eden imge, şiiri okuyanların onu tamamlama çabasına ihtiyaç duyar (Durmuş, 2011: 748). Metnin anlamsal arka planında neyin anlaşılması gerektiği okurun okuma yetisine bağlıdır. İşte tam da burada yazarın niyeti ile okurun niyetinin bir kesişme içinde olduğu görülür. İyi şair, yeni bir söyleyiş ve dil oluşturma kaygısıyla sanatını en üst düzeyde oluşturmaya çalışır. Öyle ki şairler, oluşturdukları imge anlayışıyla bile diğer şairlerden ayrılabilme gerçeğiyle yüz yüzedir. Şiirin imge dünyasının sınırını da yine şiirin kendisi çizer

(Cengiz, 2005: 64). İnsanların içinde yaşadıkları şehirde, modern yaşamın hızına koşut bir ivedilikle günlük yaşamını devam ettirmesi, Uyar’ı hayrete düşürmüş gibidir. Bu durumu günlük hayatın doğal akışı içinde yeni bir metaforla vermeye çalışır. *O çelenk onbin yıllıktı* sözünde insanoğlunun yerleşik yaşama veya tarım toplumuna geçişinin on bin yıllık bir zaman dilimine tekabül ettiğini anlatmak istiyor olabilir. Yani köy toplumundan küçük şehirlerin kurulduğu ilk zamanlara, oradan da devasa büyüklüğü ve kalabalık yapısıyla günümüz kentlerine gelişini dile getirmesi tarihsel bir gerçekliğe kapı aralar:

“Çay içmeye gidenler vardı akşamüstü, parklara gidenler de
Yorgun ve solgundular, kumaşları buldular, kenti doldurdular
O çelenk onbin yıllıktı, taşıyıp getirdiler
Ölülerini gömmüşlerdi, kalabalıktılar, tozlarını silkmediler
Bütün caddeler boşaldı, herkes yol verdi,
“Tanrıtanır kadınlar ve cumhuriyetçiler
piyangocular, çiçek satın alanlar,
balıkçılar ağlarını, paraketelerini, ırıplarını, oltalarını
zokalarını, çevirmelerini ve kepçelerini topladılar.

Sigaralarını yere atıp söndürdüler sigara içenler.” (Uyar, 2007: 223)

Şair, günlük hayatta normal yaşam seyrini devam ettiren insanları kendi uğraşları içinde vermeye çalışır. Huzur arayan insanların kırılğan ruh hâlini belirli bir dinamizm içinde tasvir ederken aslında onların benlik arayışını kapalı bir şekilde sezdirerek aynı anda birkaç şey anlatmaya çalışır. Büyük şehirde yaşayan insanın kendine yabancılaşmasının hazin öyküsünü bu satırlarda görebiliriz.

Şehir ve şiir

İnsanoğlunun yerleşik yaşama geçmesi, iklim ve doğanın insan hayatı üzerindeki tayin edici rolünün de etkisiyle zorlu bir süreçten sonra olmuştur. Yerleşik hayata geçtikten sonra insan, yaşamına yeni bir yön vererek zihinsel bir üretim sürecine başlamıştır. Kendi varlığını devam ettirme noktasında yaşadığı her şey bir mekân içinde anlam kazanmıştır. Mekân fikrinin en gelişmiş hali de modern şehirlerdir. Şehir, kültür ve medeniyetin hayat bulduğu yerdir. Zengin çağrışım dünyası ve sahip olduğu imgesel atmosferle edebiyata her zaman ilham veren bir mekân olarak şehir (Balık, 2016: 162), bireyin kendini anlama sürecinde önemli bir işlev görmüştür. Nitekim İkinci Yeni Şiiri, yerleşik hayata geçerek kenti bir yaşam alanı olarak kabul eden bireyi merkeze alır (Tüzer, 2011: 406). Kent hayatının insan ruhu üzerindeki yıkıcı etkisi Uyar’ın şiirlerinin temel izleklerinden biridir. Modern kent anlayışı Sanayi Devrimi ile birlikte yeni bir ivme kazanmış ve kendine ait bir yaşam atmosferi oluşturmuştur. Bu yeni yaşam düzeninde tüketim kültürü hakim bir konumdadır. Olumsuz bir anlamı imleyen tüketim sözcüğünün (Touraine, 2002: 164) getirilerine alışmakta zorlanan insanoğlu, farklı arayışlar içindedir. Gelinek noktada kentler, gelişme ve değişimin içinde barındırdığı olumsuzlamayı kaybetmiş, her şeyin çabucak tüketildiği, insani değerlerin içinin boşaltıldığı bir yaşam tarzına doğru yol almaktadır. Belki de şair bu duygunun etkisiyle şehir hayatının kaos ortamından kaçıp el değmemiş doğaya sığınır ve orada masum bir hayvan olan atı kahramanlaştırır:

“Bir şey vardı ısınmaz kalın kumaşların altında, kesip biçtiler
Patron çıkardılar, karşılaştırdılar,
Katlanılmaz bir uykunun sonunu kesip biçtiler

Şarkılara başladılar ölmüş olan bir at için
 Makaslarını bırakmadılar
 Bekleniyorlardı.
 “Ey artık ölmüş olan at! -dediler-
 Ne güzeldi senin çılgınlığın, ne ulaşıldı!
 Sen açardın,
 Otuzüçbin at türünün tek kaynağıydın sen!
 Tüylerin karaparladı. Koşumların,
 -kokulu yağlarla ovulup parlatılan-
 nasıl yakışırdı sağrılarına ve göke.
 Göke bir ululuk katardı sonsuz biçimin, at!
 Toynaklarını liflerle ovardık
 Senin karaya boyanırdı koşuşun
 Uyandırırdı bütün karaları ve denizleri.
 Çılgın kişnemeni duyardık sonsuzun yanibaşından
 Ne güzel gözlerin vardı Kara at!” (Uyar, 2007: 223-224)

Terzilerin kendi işlerini aceleyle yapmalarında belli bir telaş görülüyor. Şair, yapılan işleri bir devingenlik sistemi içinde kurgulayarak belki de sonun hiçbir yere varamayacağını anlatmak istiyor gibidir. Anlatmak istediği şeyi alışılmadık bağdaştırmalar kullanarak dile getirir. *Katlanılmaz bir uykunun sonunu kesip biçmek* deyimini ile kelimelerin büyüğü evreninden bir hale örüyor sanki.

Din, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsana ait en hassas alanı din ve dinî değerler oluşturur. Şair de toplumun içinde yaşayan bir birey olduğu için doğal olarak dinden etkilenir. Esasen burada önemli olan şey, dini sadece kutsal bir inanç dizgesi anlamında değil sahip olunan dünya görüşü ve varlığı algılama biçimi olarak ele almak gerektiğidir (Soysal, 2016: 404). Güzel sanatların hemen her dalında şöyle ya da böyle bir şekilde inanç ve inanca ait değerler, imgeler işlenmiştir. Dine ve inanca ait simgelerin sanat eserinde işlenmesi, eserin ruhuna farklı bir mistisizm katılmasına sebep olur. Türk şiirinde din olgusunu yoğun bir şekilde kullanan İkinci Yeni şairleri -Sezai Karakoç müstesna tutulursa- (Budun, 2012: 42) dini değerleri ve imgeleri kutsallık izafe ederek almamışlar, onu beşerî unsurlar dahilinde şiirde dile getirmişlerdir. Turgut Uyar, dini motifleri çok özgün bir şekilde kullanarak yeni bir bakış açısıyla kurgulamıştır. ‘*Yalvaç*’ Soğdeca bir kelime olup peygamber anlamına gelir. Şair, birbirine zıt özellikte üç farklı kelime kategorisi -*Tanrıtanımaz, tefeci, yalvaç*- kullanarak yeni bir terkip yapmaya gider:

“Binlerce kişi,
 -çocuklar, kadınlar, erkekler görkemli yahut
 darmadağın giysileriyle herkes
 körler ve cüzzamlılar,
 bütün kutsal kitaplar kalabalığı,
 ermişler, kargışlılar ve günahlılar
 gebe kadınlar, vâz edenler

ve dondurmacılar ve at cambazları ve
tecimenler ve kıralcılar ve gemicilerle
Tanrıtanımazlar ve tefeciler ve
yalvaçlar...-
ormanlardan ve kıyılardan ve kıraç yerlerden gelmiş
senin mutlu ovanı doldurup
haykırırlardı.

Büyük sesler içinde sen, geçerdin...” (Uyar, 2007: 224)

İkinci Yeni Şiirinde özne olarak insan, modern yaşamın şartlarının bir sonucu olarak pasif ve edilgen bir konuma itilmiştir. Yukarıdaki dizelerde de görüldüğü gibi kendi dışındaki dünya kaynayan bir kazan durumundayken o, kaderine bir yön verememekten ötürü çaresizlik içindedir. Ve böylece kendi içinde bir değer çatışması yaşamaktadır. Modern dünyanın soğuk görüntüsü içinde farklı düşünce yapısına sahip olan insanoğlu, belirgin bir vurdumduymazlıkla yaşamın akışı içinde hayatını devam ettirmeye çalışır. Uyar burada, insanları tasvir ederken onların manevî dünyalarını alaycı bir üslupla anlatır gibidir. Zaten şehir hayatında insanlar, kutsallık içeren kavramlara pek yer vermemektedir.

Varoluş problemi

İnsanın var olma ve kendi hayatını devam ettirme problemi, belki de onun en temel varlık nedenidir. O, belli değerler dizgesiyle yaşar ve yaşadığı mekâna da bu şekilde uyum sağlamaya çalışır. İnsanoğlu, hayatın zorlukları karşısında edilgin bir konumda olmayı kendi varoluş felsefesine aykırı bulduğu için bir karşı duruş sergileme ihtiyacı içindedir. Karşısına çıkan olumsuz durumları en asgari düzeye indirme telaşı ona, zorluklara karşı bir mücadele azmi de vermektedir. Yaşadığı dünyanın zorluklarını belli bir kapasite ile çözmeye girişir. Kendi gücünü aşan bir durumla karşı karşıya geldiği zaman çıkmaza girerek en temel savunma mekanizması olan kaçış psikolojisini kullanır. Kaçamadığı durumda da doğal bir savunma güdüsü içinde kendini korumaya çalışır. Şiirin muhtelif yerlerinde dört defa *Terziler Geldiler* demesi, insanın saf ve doğal çevresinden kopuşu ve şehir hayatının olumsuz yapaylığına dikkat çekmek içindir:

“Terziler geldiler. Bu güneşler odaların dışındaydı artık.

Herkes titrek ve sabırsız, titrek ve sabırsız evlerinde

Gazeteler yazmadı, dükkânlar dönemindeydik

Yüzlerce odalarda yüzlerce terziler, pencerelerini kapadılar

Parmakları uzun, kurusolgun yüzleri sararmış, eskimiş durmaktan

Yitik saat köstekleri, titrek ve sabırsız yorgun bacakları

Her şeylerine yön veren durmuşluğa olur dediler

Beğenip gülümsediler.”

“Ey artık ölmüş olan at! -dediler-

Senin eyerin ne güzeldi.

Dişi keçi derisinden, ofir altınıyla süslü

Nasıl yaraşırdı belinin soylu çukurluğuna

Seninle öteleri ansırdık.
 Öteler, baklanın ve pancarın duyarlığı
 Kedinin vardığı erişilmez kişilik
 Güneşli bir damda.
 İçimizden gemiler kaldırırdın,
 Suyunu büyük şölenlere tazelerdik.
 Bayramımızdın. Kuburlukların
 Bütün kişniş ve badem doluydu.
 Şimdi dar dünya
 Ölümün büyük hızı kesildi.”

Terziler geldiler. Ateş ve kan getirmediler.
 Hüzünleri kan ve ateşti ama. Uğultulu bir şey
 Ekspresler garlarda kaldı, ilâçlar çıldırdılar
 Kenti bir baştan bir başa dolaştım, tıs yok
 Bütün odalara dağıldılar. Sürahiler tozlu, pabuçlar kurumuş
 yerlerde kırpıntılar,
 “oyulmuş yakalar, kolevlerinden arta kalanlar
 vatka pamukları, verevine şeritler, kopçalar,
 düğmeler, ilikler
 iplik döküntüleri, kumaş parçaları,
 karanlık akşamüstüleri ve sabahlar,
 dükkân tabelâları, kartvizitler...” (Uyar, 2007: 224 -225)

Yukarıdaki dizelerde yalnız ve umutsuz insanın yaşama tutunma çabasındaki çırpınısını görüyoruz. Modern kentin labirentlerinde ne yapacağını bilemeyen ve bir çıkış yolu arayan bu insan, *sararmış kuru solgun yüzüyle* bir kuşatılmışlık içindedir. *Herkes titrek ve sabırsız* bir durumda nasıl bir son ile karşılaşacağını çaresizlikle beklemektedir. *Şimdi* büyüklüğüyle kocaman, değerleriye *dar dünya* içinde yalnız bir başınadır. Sanayileşme ile birlikte toplumsal hayat ve doğal çevre büyük bir değişim yaşamıştır. Bilim ve teknolojiye hızlı gelişim insan yaşamını önemli ölçüde kolaylaştırıp yeni bir çağın kapısını açmıştır. İnsanoğlunun akli büyük buluşlar ve icatlar gerçekleştirirken duyan ve hisseden yönü olan maneviyatı, farklı bir değişim evresine girerek yaşadığı dünyanın şartlarına uyum sağlamaya çalışmıştır. Şehir hayatında kalabalıklaşan insanlar, artık birer metaya dönüşmüş durumdadır (Aydoğan, 2009: 205). Kentin baş döndürücü hızı ve acımasız koşulları içinde yaşama tutunmaya çalışan birey kendi kimliğini oluşturma mücadelesi içindedir. Modern dünyanın sanayileşmekte olan toplumunda yaşayan kent insanı, normal koşullarda kendi benlik algısını tamamlamış bir bireydir. Özgürlük tutkusunu tatmin edememiş birey, kendi varoluşsal kaygılarını sürekli içinde taşıyarak huzursuz bir benlik inşasının oluşmasına sebep olur. Ruhundaki daralmayı bir gelgitler manzumesine dönüştürür:

“kasıklarına kadar çıkmış, en ufak bir ölüm bile yok.

Tarafsız bir aşk çağlıyordu onların solgunluğunda
Mutfaklarını kilitlediler, büyük, atsız giysiler kestiler,
Ey artık ölmüş olan at! -dediler-
Koşuşun büyütürdü dünyayı senin!
Sen nasıl da koşardın.
Biz güneyde yataydık, sen koşardın
Hangi at güzelse ondan da güzeldin
Kuyruğun parlak savrulmasıyla bölerdi
bir karaya göğü
ve yüceltirdi, ince bezekli kuskununu.
Gemin güzel sesler çıkarırdı güzel
ağzında,
herkesi sevinçle haykırtan.
Başın yaraşırdu düşüncemize ve
Gözlerine saygıyla bakardık...”
Terziler geldiler. Durgunluktan o dökük saçık giyindikleri
Yarım kalmışlardı. Tamamlanmadılar. Toplu odalarını sevdiler.
Ölümü hüznle geçmişlerdi, ateşe tapardılar.
Kent eşiklerindeydi, ağlayışını duydular
Kestiler, biçtiler, dikmediler ve gitmediler,
iğnelere iplik geçirip beklediler;” (Uyar, 2007: 225-226)

‘kasıklarına kadar çıkmış, en ufak bir ölüm bile yok/Tarafsız bir aşk çağlıyordu onların solgunluğunda’ deyimini Türkçenin alışılmış anlamsal söz dizimi yapısına aykırı bir ifadedir. Burada şair, dilin dışına çıkarak hem onun vurguladığı kurulu düzene hem de bu kurulu düzenin oluşturduğu dilin akıl-anlam hattının da ötesine giderek (Kahraman, 2000: 102) meramı soyut bir kalıba büründürüp, yoruma açık bir okumaya imkân bırakmıştır. Kent kültürünün doğal olanı yok eden özelliği, eskiden beri insanoğlunu saf doğaya sığınma fikrine götürmüştür. Sanayileşme ile birlikte hayatın her alanında görülen hızlı değişim, insanlar arasındaki iletişimi koparmış, onları kendi değerlerine karşı yabancılaştırmış, bu yabancılaşma da yalnızlık duygusunu beraberinde getirmiştir (İlhan, 2012: 94). Bundan dolayı şair belki de nihaî mutluluğu, doğal hayatın insana huzur veren dinginliğinde bulacağını sandığı için bu düşünceye sahip olmuştur. Zaten şairin at sözcüğünü sık sık kullanması, tabiat fikrinin insanda meydana getirdiği el değmemiş saflığı sembolize etmesinden ötürüdür.

Şiirin atı, atın şiiri

Şairin, şiirinin muhtelif yerlerinde at kelimesini kullanması, şiirin genel atmosferi düşünüldüğünde bu durumun kendi içinde bir çağrıyı barındırmakla beraber şiir ve at ilişkisi bağlamında estetik bir ilişkinin varlığına da işaret etmektedir. Sanatların en soylusu olan şiir ile hayvanlar aleminin en gözde canlılarından biri olan atın ezoterik ilişkisi burada karşımıza çıkmaktadır. Eski çağlardan beri şiir tüm sanatların önde gideniyse at da hayvanlar içinde hızlı

koşması ve sahibini alıp başka yerlere götürmesi özelliğiyle önemli bir varlık konumundadır. Geline çağda şiirin yaşam alanının gittikçe zorlaşması ve özellikle nesir -roman- karşısında belirgin bir gerileme yaşaması şairi kaygılandırmaktadır (Koçak, 2011: 103). Şiirin yazıldığı yıllarda romanın dünya çapında yükselişi düşünüldüğünde, edebiyatta güç dengesinin romandan yana değiştiği görülebilir. Diğer taraftan hızlı bir sanayileşme ve modernleşme sürecine giren dünyada atın, modern şehirlerde yaşama şansı gittikçe azalmaktadır. Artık insanoğlu bir yerden bir yere giderken atı değil motorlu taşıtları kullanmaktadır. Dolayısıyla ata olan ihtiyaç da her geçen gün azalmaktadır. *Ey artık ölmüş olan at!* sözü, insanî bir tepkiyi taşımakla birlikte aslında şiirin ve atın gelinen noktadaki durumuna bir isyandır. Böyle olsa bile at, soylu görünüşü, hız ve hareket yetenekleri sebebiyle ilk çağlardan günümüze resim, heykeltıraşlık, mimarî, şiir gibi önemli sanat dallarında hem estetik bir görsellik sağlama hem de anlatım çeşitliliğine sebebiyet vermesi ile önemli bir araç durumundadır (Kara, 2019: 16). İslam coğrafyasında da muteber bir hayvan olarak kabul edilen atın Türk edebiyatında ayrı bir yeri vardır. Öyle ki Divan edebiyatında at ile ilgili şiirler, rahşiyye diye ayrı bir tür oluşturacak kadar önemli bir yekûna sahiptir (Kaya, 2017: 87).

Şairin sözü, şiirin sesi

Epik şiirin ilk örnekleri olarak Homeros'un *İlyada ve Odysseia* destanı kabul edilir (Arslanbenzer, 2012: 76, 107). Bu destanlardan bugüne, modern şiire kadar yiğitlik, kahramanlık ya da ideal değerler uğruna mücadele etme edebiyatın hemen her alanında görülse de başat unsur olarak şiirde yer aldığını görebiliriz. Klasik epik şiirde kahramanlar, yaşadıkları dünyada kötülükleri ortadan kaldırma gibi ulvî bir görevi üstleniyorlardı. Yaşadığımız çağda artık belli bir kahraman tipinden bahsedemiyoruz (Arslanbenzer, 2012: 84). Günümüz modern epik şiirinde karamanın dünyayı değiştirme gibi bir misyonu yoktur. Şair, dizeleri yoluyla yaşadığı dünyanın çirkinliklerini göz önüne sererek insanın düşünce dünyasını değiştirme yoluna gider (Şengül, 2016: 31). Uyar da modernist hayat tarzının insanî değerlere karşı olan savaşımında, şiir sanatını bir karşı duruş olarak konumlandırıp entelektüel bir tavır sergiler. Modern epik şiirle klasik epik şiir arasında şöyle bir fark vardır: Klasik epikte şair her şeyi bir kahraman üzerinden ele alıyordu. Günümüzde ise kahraman, artık şairin kendisidir. Ve o, düzene, siyasal anlayışlara, modern yaşama karşı bir isyan duygusu içindedir. Dünyayı değiştiremeyen şair zihinleri değiştirme yoluna gider (Şengül, 2018: 246). Aşağıdaki mısralar, bu karşı koymanın delili olarak alınabilir:

“Ey artık ölmüş olan at! -dediler-

En güzeli oydu işte, yüzünün

savaşla ilişkisi.

Boydan boya bir karşı koyma, denge

ve istekli bir azalma. Onu bilirdik.

O ağaç senin kanınla beslenirdi,

hepimizi besleyen.

Bir ülkeyi yeniden yarattırdı şaşkınlığımız

senin karşında,

alışverişin, alfabenin, iplik döküntülerinin ve

her şeyi düzeltmeye kalkışmanın yok ettiği...” (Uyar, 2007: 227)

Şairin dizelerinde içinde yaşadığı modern yaşamın her şeyi çabucak tüketen anlayışına karşı bir isyan duygusu gizlidir. Atın ölümü, saf ve masum olanın sanayileşmiş-kapitalist dünya karşısında olan çaresiz konumunu simgeler. Ve bu dünya, güzel ve değerli olan ne varsa tüketip insanı, umutsuz bir kırılma içinde savunmasız bırakır. *Her şeyi düzeltmeye kalkışmanın yok ettiği* kent insanı,

modern dünyanın dayattığı hızlı ve betonarme yaşam anlayışına karşı bir savunma tavrı içindedir. İkinci Yeni Şiirinin ortaya çıktığı dönemin siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel şartları göz önünde bulundurulduğunda modern kent insanının bu şartların yarattığı yeni değerler sisteminde nasıl bir psikoloji içinde bulunduğu daha kolayca anlaşılır.

Sonuç

20. yüzyıl biliminde, sanatta, teknolojiye büyük gelişmelere ve değişimlere sahne olmuştur. Birçok alanda görülen ilerlemeler insan hayatının maddî yönünü kolaylaştırırken kültürel ve manevî dünyamızda ise bazı kayıplara sebebiyet vermiştir. Savaşların yol açtığı yıkımlar, köyden kente göçün yarattığı değişimler, şehrin beton yüzünün insan zihninde yol açtığı travma vb. faktörler dünyaya ve kendine yabancılaşan bir bireyin ortaya çıkışına neden olmuştur. Kültürel hayat da bu durumdan payını alarak insanoğlunun belki de en soylu uğraşı olan sanat, özelde de şiir yeni bir boyuta taşınmıştır. Modern Türk Şiirinin doğuşunu arayışlar ve yeni teknikler deneme (Bakır, 2017: 40) olarak ele aldığımızda önümüze çıkan en belirgin olgu şiirde modernizm fikridir. Modern Türk Şiiri veya Yenileşme Devri Türk Şiirinde sanayi toplumunun ortaya çıkış süreciyle hayatın geleneksel tarzda algılanmasının yetersiz hale gelişi, şiirde modernizm düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Eroğlu, 1993: 156). Modern kültürün Tanzimat’la başladığı (Armağan, 2007: 32) düşünüldüğünde modernist şiirin de İkinci Yeni ile ortaya çıktığı bugün araştırmacıların üzerinde durduğu bir olgudur (Armağan, 2007: 188, 189). Şiir metinlerinin dilin en özlü bir şekilde kullanıldığı, farklı anlamlandırmalara ve yorumlamalara açık bir alan olduğu gerçeği düşünüldüğünde, İkinci Yeni Şiirine tam da bu bilinçle yaklaşmak estetik bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar. Belirtilmesi gerekli bir husus da, her köklü ve güçlü edebî hareketin doğasında görüldüğü gibi, İkinci Yeni akımı da kendisine kadar olan şiir birikimini kapsamlı bir eleştirel süzgeçten geçirirken yeni bir şey ortaya koymayı gelenekle bağını sürdürerek yapmıştır. Bu durum, İkinci Yeni’nin genel ilkelerini farklı yelpazelerde sürdüren şairlerin şiirlerine bakıldığında görülmektedir. Turgut Uyar da Türk şiir geleneğinden aldığı mirası çağdaş değerlerle birleştirip yeni bir sentez ortaya koyar.

1950’lilerin ortalarından sonra ortaya çıkan İkinci Yeni Şiiri Türk şiirine duyuş, düşünüş, çağrışım, estetik ve yeni bir dil anlayışı getirerek şiir anlayışımızı önemli ölçüde değiştirmiştir. Ortaya çıktığı dönemin sosyal, kültürel, siyasal ve entelektüel değerlerinden beslenen bu şiir, yoğun imge dünyası ve soyut diliyle alışlagelen şiir anlayışıyla epeyce farklılık arz etmektedir. Turgut Uyar, modern çağın hızlı dinamizmi ile insanın kendi doğasına özgü varoluşsal bir tavrı birleştirerek bir kent şiiri yaratmayı başarabilmiştir. Yoğun imgelerle yüklü kapalı dili, şiirinin anlam dünyasına varmayı zorlaştırır. Bu yüzden Uyar’ın şiir dilinin kodlarına erişmek için şiir sanatının estetik gerçekliğinden faydalanmak bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Şiirin yoğun anlam dünyasında okuyucu, kendi kültürel ve edebî alt yapısına göre değişik anlamlar çıkartmakla karşı karşıyadır. “Terziler Geldiler” şiiri, kent yaşamının hızlı ve birçok şeyi tüketen dinamizmi karşısında yalnız kalmış, problemlerinin çözümünü saf ve masum olana doğru kaçışla bulmaya çalışan kentli insanın durumunu anlatır. Yaşadığı şehre ve onun değerlerine, nesnelere yabancılaşan birey kendince bir çıkış yolu aramaya çalışmaktadır. Uyar, modern kent yaşamının açmazları karşısında kendi iç dünyasında yaşadığı felsefi çatışmayı şiirin yoğun anlam dünyasıyla ifade etmeye çalışır.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (2014). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. Kurgan Edebiyat.
- Aristoteles (2019). *Poetika* (Çev.: Ari Çokona - Ömer Aygün). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armağan, Y. (2007). *Türk Şiirinde Modernizm* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bilkent Üniversitesi/Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armağan, Y. (2019). *İmgenin İcadı*. İletişim Yayınları.

- Arslanbenzer, H. (2012). *Neo - Epik Şiir*. Okurkitaplığı.
- Aydoğan, F. (2009). Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 203-215. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muiibd/issue/488/4163>
- Bakır, S. (2017). Modern Türk Şiirinde Anlatımcı Teknik. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 17 (17), 40 - 64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ytea/issue/30161/325498>
- Balık, M. (2016). Kent ve İnsan Odağında Onat Kutlar'ın Şiirleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(212), 161-174. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36138/405994>
- Bezirci, A. (1987). *İkinci Yeni Olayı*. Gözlem.
- Budan, C. Y. (2012). İkinci Yeni Şiirinde Din İmgesi. *Türk Dili*, II (728), 39 - 49.
- Caner, F. (2006). *Turgut Uyar'ın Huzursuzluğu* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bilkent Üniversitesi/Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cengiz, M. (2005). *Şiir İmge Biçim Biçem (Şiirin Teorik Sorunları)*. Digraf Yayıncılık.
- Cengiz, M. (2009). *İmge Nedir*. Digraf Yayıncılık.
- Dilthey, W. (2017). *Hermeneutik ve Tin Bilimleri* (Çev.: Doğan Özlem). Notos Kitap.
- Doğan, M. C. (2018). *Modern Türk Şiiri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Durmuş, M. (2011). İmge - Sembol Kavramlarını Yorumlama Projesi ve Melih Cevdet Anday Şiirinde İmge. *Turkish Studies*, Volume 6/3 Summer, p. 745-762.
- Eroğlu, E. (1993). *Modern Türk Şiirinin Doğası*. Yapı Kredi Yayınları.
- Hancıoğlu, H. (2014). Sedat Umran'ın Şiirlerinde Terzilikle İlgili İmgeler. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XLIX, 141. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17077/178694>
- İlhan, N. (2012). Gülten Akın Şiirinde Kent, Göç ve Gecekondu Algısı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4), 85-106. <https://doi.org/10.7884/teke.90>
- Kahraman, H. B. (2000). *Türk Şiiri Modernizm Şiir*. Büke Yayınları.
- Kale, N. (1995). Postmodernizm - Hermeneutik ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28(2), 281-292. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000295
- Kara, E. (2019). Rönesans Sanatında At İmgesi ve Temsili. *Journal of Awareness*, 4(1), 1-18. <https://doi.org/10.26809/joa.4.001>
- Kaya, B. (2017). Divan Şiirinde At ve Şiirlerde İşleniş. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 10(3), 86-99. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubav/issue/31124/337917>
- Koçak, O. (2011). *Bahisleri Yükseltmek*. Metis Yayınları.
- Özbahçe, O. (2008). *Modern Şiirimizin Kökleri*. Ebabil Yayınları.
- Özel, İ. (2017). *Şiir Okuma Kılavuzu*. Tiyo Yay.
- Sarıkaya, O. (2014). *İkinci Yeni'nin Boy Aynası*. Hece Yayınları.
- Soysal, S. (2016). *İkinci Yeni Şiirinde Din ve Medeniyet Algısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şengül, S. (2016). *Modern Türk Edebiyatında Epik Şiir* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şengül, S. (2018). Modern Epik Şiiri Günümüze Taşıyan Batılı Şahsiyetler. *Asia Minor Studies (International Journal Of Social Sciences)*, AGP Özel Sayısı, 6 (Ekim 2018), 246 -257.
<https://doi.org/10.17067/asm.420761>

Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi* (Çev.: Hülya Tufan). Yapı Kredi Yayınları.

Tüzer, İ. (2011). İkinci Yeni Şiirinde Bir Yaşam Alanı Olarak Kent Algısı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*,29(Bahar2011),403-420.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16970/177313>

Uyar, T. (2007). *Büyük Saat - Bütün Şiirleri*. Yapı Kredi Yayınları.